

Honorata Jakubowska
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

Recenzja książki

Julia Pielas (2014) *Między homopresją a katonazizmem, czyli internetowe dyskusje o homoseksualizmie*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie SEDNO

Książka Julii Pielas *Między homopresją a katonazizmem, czyli internetowe dyskusje o homoseksualizmie* jest rozwiniętą i uzupełnioną wersją pracy magisterskiej z zakresu socjologii obronionej na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym Uniwersytetu Łódzkiego w 2011 roku. Przedstawia ona dyskurs dotyczący mniejszości seksualnych w oparciu o analizę komentarzy znajdujących się pod arty-

kułami zamieszczonymi na portalach Wyborcza.pl oraz Guardian.co.uk. Książka składa się z pięciu, w tym dwóch bardzo rozbudowanych, rozdziałów oraz załączników i aneksów. Rozdziały 1–3 powstały w oparciu o pracę magisterską, natomiast rozdziały 4 i 5 zostały napisane na podstawie badań przeprowadzonych trzy lata później.

Rozdział pierwszy, jedyny o charakterze teoretycznym, przedstawia pojęcia wiedzy, władzy i seksualności w koncepcji Michela Foucaulta. Pielas prezentuje zatem rozumienie dyskursu przez tego autora i czyni to w bardzo zwięzły sposób. Z jednej strony można powiedzieć, że jest to dobry zabieg, bowiem esencją książki jest analiza dyskursu, która opiera się na teorii ugruntowanej. Dodatkowo koncepcja Foucaulta jest, czy: powinna być, znana czytelnikom. Z drugiej jednak strony zabrakło mi odwołań do innych koncepcji dyskursu czy do literatury dotyczącej mniejszości seksualnych w Polsce, także tej analizującej dyskurs mniejszości czy klasycznych już autorów, takich jak Judith Butler. W krótkiej bibliografii odnajdziemy pojedyncze publikacje na ten temat.

Honorata Jakubowska, dr, socjolog, adiunkt w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Autorka dwóch książek: *Socjologia ciała* (2009), za którą otrzymała nagrodę im. Stanisława Ossowskiego, oraz *Gra ciałem. Praktyki i dyskursy różnicowania płci w sporcie* (2014). Ponadto autorka wielu artykułów dotyczących jej zainteresowań badawczych: ciała/cielesności, gender studies oraz płci w sporcie.

Adres kontaktowy:

Instytut Socjologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
ul. Szamarzewskiego 89, 60-568 Poznań
e-mail: honorata@amu.edu.pl

Rozdział drugi dotyczy metodologii badań. Wybór Internetu jako przestrzeni analizy autorka tłumaczy tym, że jest on jednym z nielicznych miejsc, gdzie możemy obserwować tak zróżnicowane opinie i, co ważniejsze, otwarty konflikt między osobami prezentującymi odmienne poglądy. Równocześnie Pielas jest świadoma ograniczeń tego pola analiz, takich jak autocenzura czy usuwanie komentarzy przez moderatorów.

Wybrane portale „Gazety Wyborczej” i „The Guardian” reprezentują – w opinii autorki – podobne, liberalno-lewicowe poglądy, natomiast wybór dzienników z dwóch krajów daje możliwość przeprowadzenia analizy porównawczej, ze względu na odmienny kontekst społeczno-kulturowy sytuacji mniejszości seksualnych, w tym zastosowane rozwiązania prawne. Pielas interesowała się jednak przede wszystkim komentarzami zamieszczonymi pod artykułami, a nie poglądami autorów artykułów, stąd analizę ograniczyła do tych tekstów, pod którymi zamieszczono przynajmniej 15 komentarzy. Bez wątplenia należy zgodzić się z recenzentem książki, a także promotorem pracy magisterskiej – prof. Markiem Czyżewskim – który pisze, że „o unikalności tej książki decyduje przede wszystkim fakt, że Autorka dokonała wręcz gigantycznej pracy analitycznej”¹. Zebrany materiał do głównej analizy (w dalszej części książki są przedstawione dodatkowe badania) jest imponujący – 110 artykułów i aż 12564 komentarzy zamieszczonych pod nimi. Mniej więcej 2/3 z nich pochodziło z portalu „The Guardian”, co autorka wyjaśnia przede wszystkim częstszym poruszaniem kwestii mniejszości seksualnych w brytyjskim dzienniku.

¹ Fragment z recenzji zamieszczonej na tylnej stronie okładki.

Jak zostało wcześniej wspomniane, Pielas opiera się w swoich badaniach na teorii ugruntowanej, a do analizy zebranego materiału wykorzystuje analizę konwersacyjną, co jest bardzo dobrym wyborem. Umożliwia ona bowiem odkrycie zasad kolejności zabierania głosu czy par wypowiedzi przyległych (dopełniających się), co ma kluczowe znaczenie dla centralnej kategorii wybranej przez autorkę – retoryki zdefiniowanej jako „powtarzający się schemat retoryczny o charakterze perswazyjnym” (s. 14).

Bardzo rozbudowany, obejmujący 111 stron, rozdział 3 przedstawia wyniki badań, w oparciu o które powstała praca magisterska. Autorka na podstawie obszernego materiału badawczego wyróżniła aż dziewiętnaście retoryk, czyli sposobów mówienia o homoseksualizmie: dyskryminowanej większości, pozornej akceptacji, dyskryminowanych, homoseksualizm to dewiacja, homoseksualizm to choroba, naturalności, wyboru, podobieństwa, bagatelizująca, kryptogeja, postępową, wyższości, antykolonialna, antyreligijna, proreligijna, homoseksualizm to grzech, nawróconego geja, podwójnie wykluczonych oraz antystereotyp. Retoryki zostały przypisane trzem grupom – osobom popierającym homoseksualizm, osobom zdecydowanie mu przeciwnym oraz tym, którzy prezentują pozorną neutralność. Po wymienieniu retoryk na kolejnych stronach (43–88) autorka przybliżyła je czytelnikowi, odwołując się zarówno do literatury przedmiotu, jak i podając przykłady ze swoich własnych badań. Pielas wskazuje również na współwystępowania retoryk, z którymi czytelnik może się zapoznać przede wszystkim dzięki zamieszczonym na końcu książki tabelom.

Dalsze części rozdziału 3 prezentują szczegółowe wyniki badań dla portalu „Gazety Wyborczej” i dla „The Guardian”, a następnie analizę porównawczą komentarzy zamieszczanych na obu portalach. Autorka analizuje również te komentarze, które nie wpisały się w żadną z wyróżnionych przez nią retoryk. Są one dość liczne, odpowiednio 27% dla „Gazety Wyborczej” oraz 35% dla „The Guardian”, jednak słuszne wydaje się pominięcie ich w analizie retoryk, gdyż nie są związane z omawianym problemem.

Ta część pracy jest bardzo „gęsta”, co jest związane zarówno z ilością materiału, liczbą przykładów, wniosków, ale też wynika, w mojej opinii, z konstrukcji książki czy rozdziałów, które nie dają czytelnikowi oddechu. Co więcej, fragmenty analizy znajdują się już w części opisującej poszczególne retoryki. W konsekwencji niektóre szczegóły mogą zostać przeoczone. Bez wątpienia dobrym zabiegiem jest kończenie podrozdziałów krótkimi podsumowaniami, które pozwalają przypomnieć sobie najważniejsze wnioski, choć unikałabym w nich tak oczywistych stwierdzeń jak to, że na podstawie analizy wypowiedzi na temat kwestii mniejszości seksualnych można podzielić na zwolenników i przeciwników (s. 118). Najbardziej pomocne i porządkujące wyróżnione retoryki są, według mnie, tabele zamieszczone w Aneksie A, które wskazują na: kontekst, w jakim pojawia się retoryka, jej cechy charakterystyczne, typowe wypowiedzi i tym podobne.

Pielas przedstawia również procentowe występowanie retoryk, które jest z jednej strony dobrym pomysłem, ponieważ pozwala uszeregować okre-

ślone retoryki pod kątem częstości występowania, z drugiej jednak strony – same procenty niewiele nam mówią. Wątpliwości budzi też interpretacja autorki odnosząca się do danych procentowych, jak na przykład stwierdzenie, że „prawie 54% z zastosowanych przez użytkowników retoryk to te typy argumentacji, które [...] zostały określone jako «zdecydowanie przeciwne homoseksualizmowi». Do retoryk «zdecydowanie popierających homoseksualizm» odwołano się zaś zaledwie (podr. – HJ) w 42% przypadków” (s. 100). Niepotrzebne wydają się też niektóre wykresy, jak ten na stronie 95 prezentujący dychotomiczną zmienną.

Rozdział 4 prezentuje analizę przeprowadzoną przez autorkę trzy lata później, w 2013 roku, dla której impulsem było pytanie, czy wypracowany w poprzednim badaniu model można zastosować do innego materiału badawczego. Analiza 41 artykułów i 7831 komentarzy z portalu „Gazety Wyborczej” i „The Guardian” była próbą odpowiedzi na pytanie o „ograniczenia czasowe modelu” (s. 153). Podkreślić należy nie tylko to, że autorka ponownie wykonała bardzo dużą pracę w oparciu o obszerny materiał empiryczny, ale sam fakt powtórzenia badań na podstawie tego samego modelu (klucz kategoryzacyjny), co niezwykle rzadko robi się w badaniach jakościowych. Pomimo tego, że ponad 40% komentarzy na obu portalach nie odnosiło się do wyróżnionych wcześniej retoryk, autorka, odwołując się do danych ilościowych, broni swojego modelu, pisząc, że „stworzony model nie jest ograniczony czasowo i może być używany do analizy rozmów na temat homoseksualizmu toczących się w Internecie w różnych okresach” (s. 227).

W kończącym książkę rozdziale 5 autorka stawia natomiast pytanie o ograniczenia tematyczne wypracowanego modelu. Pielas wykonała dodatkową analizę komentarzy zamieszczonych pod 20 artykułami z obu portali, odwołujących się do mniejszości etnicznych i religijnych (Cyganów, Żydów, muzułmanów i imigrantów). Przeprowadzone badania podsumowuje w stwierdzeniu, że „wypracowany model może być zastosowany do analizy rozmów o mniejszościach innych niż homoseksualne. Ma więc charakter bardziej uniwersalny” (s. 242).

Wyróżnienie retoryk czy schematów retorycznych jest próbą, bardzo udaną, wyjścia poza dychotomię: reguła heteronormatywności *versus* piętno homoseksualizmu czy normalny heteroseksualizm *versus* homoseksualizm dewiacyjny. Pielas pokazuje, że dyskurs jest z jednej strony zróżnicowany, ale z drugiej strony – wykorzystujemy z niego jedynie niektóre narzędzia, i to niezależnie od tego, o której mniejszości się wypowiadamy. Bez wątpienia autorka wykonała bardzo dużą i owocną pracę, analizując tak obszerny materiał badawczy. Do zalet książki należy również ponowne sięgnię-

cie po opracowany klucz kategoryzacyjny i sprawdzenie jego ograniczeń zarówno czasowych, jak i tematycznych. Można dyskutować, czy autorka słusznie pisze o uniwersalności swojego modelu, równocześnie wskazując na znaczący procent komentarzy, które w badaniach z 2013 roku nie znalazły się w żadnej z kategorii wyróżnionych trzy lata wcześniej. Lektura ostatnich rozdziałów nie przekonała mnie całkowicie do owej uniwersalności, na pewno jednak dostrzegam duży potencjał w wypracowanym modelu. Z pewnością cenne byłoby uczynienie badań intersubiektywnymi, co było trudne ze względu na wymogi pracy magisterskiej. Namiastką takiej intersubiektywności mogłoby być sięgnięcie po analizy dyskursu wykonane przez innych autorów, czego – jak już wspomniałam – zabrakło mi w książce. Bez wątpienia książka Julii Pielas *Między homopresją a katonazizmem, czyli internetowe dyskusje o homoseksualizmie* jest pozycją, po którą powinni sięgnąć zarówno ci, którzy interesują się problematyką mniejszości seksualnych, jak i badacze dyskursu, dla których będzie ona bardzo dobrą egzemplifikacją wykorzystania tej metody badawczej.

Cytowanie

Jakubowska Honorata (2014) *Recenzja książki: Julia Pielas (2014) Między homopresją a katonazizmem, czyli internetowe dyskusje o homoseksualizmie*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie SEDNO. „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. 10, nr 4, s. 134–137 [dostęp dzień, miesiąc, rok]. Dostępny w Internecie: <www.przegladsocjologiijakosciowej.org>.